

MANIFEST : KRIMP-UITDAGING EUROPA

Hoe het Avondland = en de hele Planeet Aqua =
krachtig, sociaal en groen kan worden

Europa [1] is nu al een van de koplopers demografische krimp in de wereld - naast delen van zuidoostelijk Azië als Japan, China en Korea. Stond in het Avondland de nadruk in de krimp lange tijd voornamelijk op oostelijk en zuidelijk Europa, heden ten dage kondigt een snelle afname van het gemiddeld aantal geboren kinderen per vruchtbare vrouw nu aan dat ook in het rijke en inmiddels economisch minder dynamisch wordende noordwesten van ons werelddeel een versnelling optreedt waardoor het demografische krimpknippunt daar ergens in het derde kwart van deze eeuw wordt bereikt [2].

Als Europa het lukt de ware krimpuitdaging aan te gaan - door niet door verder door te gaan op de heilloze weg van steeds verdere demografische én economische groei maar door de diverse vormen van krimp - mits goed gedoseerd, gefaseerd en gezôneerd - juist als troefkaarten in te zetten voor groene, sociale en existentiële groei, dan is er een wereld, een Planeet Aqua [3] te winnen. Dan heeft ons werelddeel eindelijk eens een werkelijk heilzame boodschap voor de wereld, de nachtmerrie van het Europese kolonialisme voorbij.

1

MODERNE DEMOGRAFISCHE KRIMP ALS

BORING -??- ONHERROEPELIJK UNIVERSALISME...

De prognoses voor de ontwikkeling van de omvang van de wereldbevolking voor de rest van de eeuw behelzen aanvankelijk nog groei die vóór het eind van de eeuw terug knikt naar krimp. En wat zijn dan de oorzaken van de krimp en de vergrijzing? De daling van het gemiddelde aantal geboortes per vrouw - het zogeheten kindertal - zet door, óók in Afrika, waar de omvang van de bevolking voorlopig nog wel enkele decennia zal groeien, maar niet veel later onherroepelijk gaat krimpen dankzij betere scholing van vrouwen in combinatie met de trek naar de stad - beide ontwikkelingen versterken de verdere geboortebeperving. Er zijn zelfs aanwijzingen dat het omslagpunt beduidend dichterbij 2050 dan 2100 zou kunnen komen te liggen. De combinatie van onderwijs met name met women empowerment zou juist in Afrika tot een versnelling van de daling van het kindertal zou kunnen leiden [2]. En niet alleen dáár - het is een ontwikkeling zich over de hele aardbol doorzet, ongeacht specifieke regionale culturele contexten en daarmee onmiskenbaar universele trekken vertoont. Boring? - juist niet, want de bron van dit alles - women empowerment - is juist vreemd aan elke vorm van verveling. Opvallend in dit verband is de onmacht van de politieke heersers van onze planeet om met speciale stimuleringsprogramma's het kindertal op te krikken, of zij nu Macron, Orban of Xi heten. Ga dus vooralsnog uit van een zekere mate van onvermijdelijkheid van deze krimp, waarvan de nadelige gevolgen het best laten verzachten door uitgewogen beleid op basis van de grondhouding van het klassiek-Griekse gezegde 'Meden Agan' - niets te zeer, alles met mate...

In deze jaargang – die van 2026 – op deze website zullen we aandacht besteden aan het thema 'Europese demografische krimp' wanneer er zich op dit punt opmerkelijke ontwikkelingen voordoen.

ALLEEN *versnelde*, *CONSEQUENTE* **KRIMP** VAN DE

TERRA ECONOMICA BIEDT

PLANEET AQUA [3]

DE VOOR HAAR ONONTBEERLIJKE

LEVENSRUIMTE

Wie met een even onbevagen als nieuwsgierige blik wil en durft te kijken ontdekt tal van potentiële kantelpunten in de huidige toestand in de wereld die uitzicht bieden op heel uiteenlopende toekomsten en ontwikkelingen. Heel uiteenlopend inderdaad, zowel ten kwade en als ten goede. Het tegengaan van de kwade ontwikkelingen heeft op dit moment de meeste aandacht - door de uitstoot van broeikasgassen raakt onze planeet in energetische *on*-balans, ontvangt zij steeds meer energie, c.q. warmte dan zij afgeeft. Het leeuwendeel van die overdaad energie-*overkill* moet worden opgevangen door de oceanen. Vorig jaar bereikten zij record-temperaturen, met versnelde afbraak van koraalriffen en versneld afsmelten van poolijs tot gevolg. Om onze aller-elgenste Planeet Aqua [xx] te kunnen redden is hoogstwaarschijnlijk veel en veel meer nodig dan het afremmen van het gebruik van fossiele brandstoffen alleen. In het geding is het - voor de toekomst van onze waterplaneet onontbeerlijke - zeezilt-wildernis met zijn enorme natuurmassa, rijkdom en ecologische diversiteit aan levensvormen die het maritieme te bieden heeft waarbij vergeleken de rijkdom aan de geo-kant van de medaille in de schaduw valt. Hoofdslachtoffer en hoofddader tegelijk is hier de '*terra economica*', i.c. de door de homo – *non* – sapiens misbruikte aarde, waarbinnen deze onverlaat helaas steeds dieper weet door te dringen. Maar ook het maritieme is helaas allang niet meer heilig voor hem. Zijn domein moet daarom in versneld tempo ingeperkt worden, waarbij niet alleen de landbodems bescherming genieten, maar vóór alles de zeebodems met alles wast er in en op leeft. Inperken niet alleen in de letterlijke geografische betekenis, maar ook wat de aard van zijn bemoeienis en vooral wat betreft de listige sluiptwegen die onze *homo economicus* bewandelt. Economische groei is zeker niet slecht, zo luidt zijn dwaalleer, en van 'groene' groei - bijvoorbeeld in de vorm van de opwekking van duurzame energie - kunnen we juist niet genoeg hebben. In die illusie van het ongebreidelde, het overdadige schuilt de wortel van het kwaad. In het kapitalisme heeft de introductie van nieuwe vormen van energieopwekking bijna altijd tot verlenging ja zelfs niet zelden ook tot een ware renaissance van oude vormen geleid. De sterke door de nieuwe technologie veroorzaakte aanzuigende vraag naar veel en veel meer energie houdt de raderen van door ingehaalde technologieën onverwacht lang in beweging - met de kolenelectriciteitscentrale als schrijnend voorbeeld : ten behoeve van de elektrische auto en de Artificiële Intelligentie onmisbaar voor geraffineerde fake-cinema en superslimme en nagenoeg alles tegelijk in- én uitsluitende precisie-bombardementen. Mensch – Heb nu eindelijk het lef jezelf nu eens *niet* te belazeren! [4]

In deze jaargang – die van 2026 – op deze website zullen we zeker de nodige extra aandacht besteden aan de Europese dimensie van het concept van Planeet Aqua waarbij ongetwijfeld nader ingaan wordt op

3

WIRTSCHAFT EUROPA > WÜSTUNG 2.0 ECONOMY EUROPE > WILDERNESS 2.0

van de lange 16^e tm de 22^e eeuw en verder...

Hoe kunnen we een succesvolle economie van de krimp gestalte geven waarbij de levensstandaard redelijk op peil blijft en dat in een werelddeel als het onze dat steeds sterker geconfronteerd wordt met demografische krimp én bovendien met nijpende tekorten aan de grondstoffen die er toe doen in de *hightech* 21^e eeuw? Zie hier de twee uit de kluiten gewassen opgaven waarvoor we ons zelf gesteld zien, waarbij de ene opgave niet voor de andere onderdoet. De beste route van waaruit we deze opgaven kunnen aanvliegen is die vanuit de vroeg-moderne [16^e en 17^e eeuw] Europese geschiedenis in het toen en ook nu nog economisch en technologisch meest geavanceerde stuk van ons werelddeel - het westen van Europa. Een tijdperk dat door een kleine ijstijd en de warmere periode die daarop volgde een baaiert aan tegenvallers en woelingen opleverden: tegenvallers op zowel klimatologisch als economisch vlak en politieke en religieuze woelingen de daar deels mee gepaard gingen en daar deels ook uit voortvloeiden. Kortom - genoeg leerzame praktijkstof uit het verleden als onderzoeksbrandstof voor het vinden van oplossingen voor de toekomst.

Hèt *sleutelbegrip* dat bij het zoeken naar oplossingen op dit punt heet **Wüstung**. Een Wüstung is het bewust verlaten en daarmee opgeven van steden, dorpen en in cultuur gebrachte landerijen. Dat kon gebeuren door plotselinge gebeurtenissen als natuurrampen, misoogsten, oorlogen en wat dies meer zij, maar ook en vaker door geleidelijke verslechtingen in de bestaansmogelijkheden in bepaalde streken in bepaalde tijdperken: een polder waarvan het onderhoud te veel was gaan kosten of dorpen en steden waar gewoon niet meer genoeg mensen waren overgebleven. Onze hedendaagse 21^e- én 22^e-eeuwse opgave is hier om - vooruitlopend op het gelijktijdig optreden van demografische en economische krimp en in combinatie met nog verdere klimaatverandering - in ieder geval allereerst een pas op de plaats te maken en als logisch vervolg daarop ook de nodige stappen *terug* te doen. Dat zou een diepgaande breuk betekenen op de heersende trend van de laatste twee eeuwen, een trend waarin alleen het denken aan de terugtocht resoluut uit de denk- en leefwereld gebannen werd. Voor de herontdekking van een dergelijke strategie van de terugtocht moeten we terug naar de vroeg moderne periode. Op ruimtelijk vlak is de terugtocht uit dat tijdperk in de economisch-geografische historiografie verbonden met het begrip met het hiervóór al geïntroduceerde begrip *Wüstungen* - dat zijn nederzettingen en andere in cultuur gebrachte gebieden die in de loop der tijd door de nood der omstandigheden moesten worden opgegeven of waarvan functie ingrijpend moest worden veranderd. Het is een begrip dat in de Duitse geschiedschrijving is ontwikkeld naar aanleiding van het verlaten van nederzettingen en cultuurlandschappen in de late middeleeuwen en de vroeg moderne tijd. De nood der omstandigheden werd toentertijd niet in de laatste plaats veroorzaakt door de economische gevolgen van seculaire klimaatfluctuaties in de vorm van zogeheten kleine ijstijden in combinatie met politiek-militaire conflicten, uiteindelijk uitmondend in de godsdienstoorlogen van de 16e eeuw en daarna in de zo rampzalige Dertigjarige Oorlog (1618-1648). Tempo en ritme van de toen nog hoofdzakelijk agrarisch bepaalde economische conjunctuur werd in die dagen sterk beïnvloed door klimatologische veranderingen. Dat veranderde vanaf het eind van de 18^e eeuw met de industriële revolutie toen het relatief trage seculaire agrarische conjunctuurritme vervangen werd door de driftige hartslag van het industriële kapitalisme, een kapitalisme dat in de

daarop volgende twee eeuwen een steeds verdergaande technische beheersing van de krachten der natuur mogelijk maakte, waardoor het verraderlijke idee kon postvatten dat economie en maatschappij zich geheel onafhankelijk van de natuur zouden kunnen ontwikkelen.

WÜSTUNG 2.0: de Wüstungen van de 21^e en de 22^e eeuw - niet alleen of primair als probleem van klimatologisch-adaptieve aard op te vatten, maar vooral als opgave om een sociaaleconomische en ruimtelijke strategie te ontwikkelen met grote politieke en maatschappelijke implicaties

Het verschijnsel *Wüstungen* is natuurlijk niet beperkt gebleven tot Duitsland. Ook in Nederland zijn er in de middeleeuwen en de vroeg moderne periode heel wat *Wüstungen* naspeurbaar, zo blijkt ook uit onderzoek van de historisch geograaf Hans Renes [5], maar ze passen maar lastig in ons nationale - met name waterstaatkundige - triomfalisme dat vanaf de 19^e eeuw meer en meer gestalte kreeg. Mede daardoor speelt het besef van zich terugtrekken en het opgeven nauwelijks een rol in ons collectieve nationale bewustzijn. Veel *Wüstungen* houden in onze de Lage Landen met hun bodemdaling, georganiseerde ontwatering en dijkenbouw onvermijdelijk verband met de luimen van het water. Daartegen werden een compleet repertoire van wendbare strategieën en-tactieken in stelling gebracht van doorgaans tamelijk geslaagde operaties in de vorm van inlagen, overlaten en bergboezems tot en met diverse calamiteuze varianten daarop - denk bij dat laatste bijvoorbeeld aan de vele verdrongen dorpen en landen in de zuidwestelijke delta. Calamiteus - in dit verband is het belangrijk te beseffen dat '*Wüstung*' is een min of meer objectief wetenschappelijk predicaat is dat pas achteraf aan een bepaald verschijnsel is toegekend, maar waarschijnlijk door degenen die er zelf de gevolgen van ondergingen als weinig glorieus ervaren zal zijn. De smadelijkheid van het te elfder opgeven van land en nering staat daarom natuurlijk zelden met hoofdletters in de annalen opgetekend en zeker niet in heroïsche termen. Met het oog op wat ons op basis van steeds alarmerender wordende klimaatprognoses in onze eeuw en daarna nog te wachten zou kunnen staan is het zaak een nieuw ethos van de heroïek van de terugtocht te ontwikkelen. Een 'heroïek' die zich niet hoeft te beperken tot klimaat en waterstaat, maar juist een veel breder maatschappelijk veld moet betrekken wil deze het nodige succes sorteren. Dat moet dan wel een 'heroïek' tussen aanhalingstekens zijn - met de nodige existentiële diepte en liever zonder de gebruikelijke goedkope -propaganda. Ten opzichte van het verleden kunnen we in ieder geval op technisch vlak wel doeltreffender te werk gaan. Een soort nieuw moderne renaissance van de vroege moderniteit van weleer dus, op naar de planologie van de *Wüstungen* van de 21^e en 22^e eeuw. De problemen zullen daar niet alleen en vooral op technisch vlak liggen, maar veeleer op mentaal gebied, in het gebrek aan vermogen en de bereidheid om de vaak impliciet gebleven *Annahmes* uit decennialange doirgaans op groei gerichte neoliberale praktijk eindelijk eens om te draaien, op hun kop te zetten of wie weet voor andere kunstjes er op dit veld uit te voeren zijn.

Een zeker nuttig begrip zou hierbij zou de term *het terugverdieneffect van de krimp* kunnen zijn: economisch, ruimtelijk, sociaal, demografisch, logistiek, planmatig. Laten we dat lijstje hier onder eens systematisch bekijken en wegen als eerste vingeroefeningen voor de - nu vooralsnog *linker* - hand. Terugverdienen kan gebeuren door te bezuinigen op onderhoudskosten die niet meer hoeven worden gemaakt als het bouwwerk, de installatie, het netwerk, de landerij, de polder, de stad in kwestie niet langer gebruikt en onderhouden hoeft te worden. Vooruitlopend op te verwachten demografische krimp kan in delen van Europa de nu nog niet direct door krimp getroffen zullen worden, maar op termijn wel en waar bovendien ook heel goed nu al te bepalen is welke zones in een nog iets verder liggende toekomst toenemend kwantitatief waterbezwaar nog maar moeilijk voor bewoning in aanmerking zouden kunnen komen, **kan en moet nu al** een serieus plan gemaakt worden van fase- en zône-gewijze ontkoppelingen - van een enkel riool tot en met complete stadsdelen, eventueel flexibel aan te passen door de nodige tussentijdse her-koppelingen in geval van wisselingen in tempo, en doses en omvang. Nederland als waterland is het land waarop deze situatie als geen ander van toepassing is.

Als we bovendien op langere termijn durven te denken kunnen we tot de conclusie komen dat de economische kous van de demografische krimp nog lang niet af hoeft te zijn. Denk in dit verband alleen maar wat de krimp van de enorme aantallen mensen kan gaan betekenen op het voorkómen van natuurrampen, het schrappen van kosten van steeds verdergaande en steeds kostbaarder wordende waterstaatkundige ingrepen die anders bij uitblijven van de krimp tot gigantische meerkosten zouden hebben kunnen leiden.

Maar dan hebben we het over de ècht langere termijn, tot zelfs voorbij 2100, terwijl de problemen van de steeds verder groeiende kosten van de vergrijzing als gevolg van demografische krimp - op veel korte(re) termijn spelen en bovendien op de middellange termijn bij een blijvende verlenging van de levensverwachting nog heel goed voor extra grijze golven en golfjes kunnen zorgen maar dan waarschijnlijk niet in de vorm van immer kras blijvende knarren maar in de gedaante van relatief jong gebrekkig wordende en laat stervende ouden van dagen. Wie bij een dergelijk weinig florieuus vooruitzicht van geloof in de curatieve wonderen die artificiële Intelligentie en robot zouden kunnen leveren waarmee werkelijk een substantieel deel van de menselijke zorgarbeid overbodig zou worden, houdt niet alleen zichzelf maar ook de hele mensheid schandalig voor gek. Dit probleem is niet puur economisch op te lossen en al helemaal in de huidige neoliberale economische klimaat. Ja, het lukt ons alleen maar deze gigantische opgave tot een goedresultaat te brengen als we de moed én Inventiviteit kunnen opbrengen door nieuw-oude sociaal-culturele weefsels op te bouwen. Nieuw-oud dat wil zeggen: de verbanden van weleer die in de moderne tijd slechts geworden zijn een nieuw en op essentiële punten wezenlijk ander leven te geven. Er zijn genoeg aanknopingspunten te vinden om in te kunnen haken op nieuwe vormen van samen leven en samen kinderen krijgen waarmee weefsels gebouwd kunnen worden waarmee de huis-en-tuin-en-keukenzorg voor met name de huidige grijze golf met zijn bijvoorbeeld al het snel groeiende leger parkinson-valgevaarlijken en dementie-verwarring-en -verdwaalgevaarlijken op te vangen. Hedendaagse, nieuwe vormen van samenleven zouden als reactie op de tot steeds verdere atomisering van de samenleving uitlopende omstandigheden tot veelbelovende doorbraken op diverse punten kunnen leiden. Vooral het initiatief voor het meeroudergezin zou bijvoorbeeld in dit opzicht heel veel kunnen betekenen, ware het niet dat dit initiatief in 2023 van Lisa Westervoort Tweede Kamerlid van GroenLinks-PvdA [6] thans Progressief Nederland, vooralsnog helaas strandde op een monsterverbond van extreem rechts, het parlementair politieke christendom en DENK [6]. Initiatieven als deze bieden openingen voor ontwikkelingen in de breedte voor nieuwe familiestructuren waarbij naast biologische stamverwantschap ook keuzeverwantschap op ziels- en geestverwantschap en waarbij seksuele voorkeuren een rol spelen. Meer over het belang van dergelijke sociaal-culturele weefsels in de in de volgende paragraaf.

Gezien de mondiaal optredende vergrijzing aan de bovenkant van bevolkingspiramide en de doorzettende krimp in geboortes aan de onderkant van de bevolkingspiramide is de kans levensgroot aanwezig dat er een niet te stuiten tekort aan verpleging door mensen van vlees en bloed ontstaat, zo constateerden wij hiervoor al. Dat tekort vormt de achilleshiel van een op groei gerichte economie, en dat geldt helemaal voor de op de op extreme winstmaximalisering gerichte hyperkapitalistische economie van vandaag de dag. Zo zou het kapitalisme, bedwelmde als het was geraakt door het aanvankelijk onverwachte succes van het doorbreken van het ooit zo gevreesde demografische plafond van Malthus in de 19^e eeuw en de successen die daarop volgden, heel wel kunnen vastlopen in een demografische krimp die het - oh ironie der geschiedenis - te lang en leste over zichzelf heeft afgeroepen. We schrijven hier met opzet "*kunnen* vastlopen". Het is geen onvermijdelijkheid. Hedendaagse, potentieel nuttige innovaties - mits onder uiterst kritische controle en doordacht toegepast, kunnen soelaas bieden, althans voorlopig, meer niet. Intussen kunnen we tijd en inzicht winnen.

Doordacht toegepast op meerdere vlakken. Allereerst doordacht wat betreft de plek van de menselijke soort ten opzichte van de natuur waar zij deel van uitmaakt - dat betekent in dit geval dat de homo sapiens bereid is afscheid te nemen van de allesoverheersende rol die zij-hij nu nog

inneemt. Waarin de menselijke soort in staat en bereid is stappen terug te doen ten opzichte van de natuur en ten opzichte de omvang van zijn eigen populatie.

In de tweede plaats doordacht wat betreft de positie waarin de homo sapiens is komen te staan tegenover de cultuur, de maatschappij die zij/ hij zelf heeft voortgebracht maar hij steeds minder grip dreigt te krijgen - dat is wat Marx 'vervreemde' 'tweede natuur' noemt. Heden ten dage wordt die tweede natuur bij uitstek belichaamd door de inmiddels welhaast volledig losgeslagen kapitalistische economie. Hoe krijgt de mens weer greep op zijn tweede 'cultuurlijke' natuur. Op de een of andere manier breken met 'het kapitalisme' is daarbij slechts één voorwaarde. Het komt er vervolgens op aan een positief programma voor 'haar/ zijn' 'ont-vervreemde' natuur te formuleren.

Eén aspect van die tweede natuur staat daarbij in ieder geval voorop. Dat zijn de machtsverhouding tussen de twee geslachten van de homo sapiens. De huidige machtsverhoudingen moeten op de helling, allereerst in de economische basis, in de vorm van een eerlijke[r]verdeling van de zogeheten 'reproductieve' arbeid tussen vrouw en man. Daarmee zouden al heel wat zorgproblemen van een krimpende vergrijzende beter opgelost kunnen worden.

Op het concept van WÜSTUNG 2.0 komen we in deze jaargang van de site – die van 2026 – in tal van details nader terug.

4

EERLIJKER VERDELING VAN REPRODUCTIEVE ABEID TUSSEN VROUW EN MAN

als voorwaarde voor NIEUWE en nieuw-*oude*

SOCIAAL-CULTURELE **KRIMPBESTENDIGE** WEEFSELS

WAARONDER HET MEEROUDERGEZIN

ALS REMEDIE TEGEN EN ALS ONMISBARE AANVULLING OP DAT

ABSOLUTE

onsolidaire, vrouwvrijandige EN BOVENDIEN O ZO *instabiele*

KERNGEZIN

De demografische krimp en de daarmee gepaard gaande vergrijzing zetten in heel Europa de samenleving onder druk, in elk deel van het Avondland op zijn eigen manier. In het economisch nog immer meest dynamische maar nu toch ook her en der haperende noordwestelijke deel uit zich dat in steeds verder voortschrijdende tekorten op het gebied van de zorg en huisvesting voor een babyboomgeneratie waarvan de levensverwachting nog steeds stijgt en de gezondheid verslechtert - niet in iedere senior schuilt immers een krasse knar. Tezelfdertijd zal de beroepsbevolking in de lange staart van de babyboom nog lange tijd flink blijven afnemen, terwijl aanvulling met jonge arbeidskrachten aan de onderkant van de bevolkingspyramide tegenvalt. De knelpunten zijn dus niet alleen budgettair maar ook , ja juist personeel. In sfeer van de volkshuisvesting eist de her en her optredende privatisering ven daarmee commercialisering van sociale woningbouw en het afknippen van nieuwe sociale woningbouw zijn tol – zeker in een land als Nederland dat in dit opzicht het verst lijkt doorgeschoten.

In de zo ontstane situatie is het logisch dat er naar mogelijkheden gezocht wordt om in vrijwilligerscircuits ondersteuning te vinden in de sfeer van huis-, tuin- en keukensfeer. Sterker nog,

het nieuwe model van zieken- en bejaardenzorg dat om te beginnen onder het kabinet Balkenende II [2003 – 2007] werd opgezet ging uit van het sterker dan tot dan toe inschakelen van vrijwilligers. In dat model moesten de mensen zo lang mogelijk thuis blijven wonen. Het bejaardenhuis kon naar de sloop, de thuiszorg kon met een paar extra toetertjes en belletjes die zorgtaken heus wel overnemen. Met de Wet Maatschappelijke Ondersteuning [WMO - 2007] mochten de losse eindjes aan elkaar geknoopt worden. Dat die losse eindjes in de praktijk aan de korte kant uitpakten en na een als bestuurlijke decentralisering verkochte draconische bezuinigingsoperatie tijdens het beruchte kabinet Rutte II [2012-2017, met PvdA-coryfee Asscher als minister van sociale zaken] totaal ontoereikend bleken, was toen allang geen verrassing meer. Maar van de propagandisten van dit nieuwe zorgdenken die indertijd naar hartenlust deftige en modieuze woorden als participatiesamenleving en mantelzorgondersteuning bezigden, maar in feite in de praktijk neerkwam op een op kort gewin gebaseerde Nacht-en-Nevelactie - zo komt het in ieder geval achteraf als je het hele proces als een versneld afgedraaide film afdraait - hoort men op dit vlak heden ten dage bitter weinig meer...[7]

De non-profit- / dan wel vrijwilligers-circuits inde huis- tuin-een keuken-sfeer zijn er ons daarom zeker niet minder om. In tegendeel! Maar het is dan wel zaak deze onderdeel te laten zijn van een breder en mogelijk ook diepgaander plan. Een van de fundamenteën van zo'n plan is te lezen in de aanhef van de paragraaf: eerlijker verdeling van reproductieve arbeid tussen vrouw en man. Een werkelijk breder en diepgaander plan moet niet alleen zogeheten 'levensloopbestendig' maar ook gezinsstructureel-bestendig én -nieuwperspectief-biedend zijn. Het eerste punt - de levensloopbestendigheid - komt in de stedenbouwkundige en architectonische werelds gelukkig eindelijk stukje bij beetje in zwang., Bij het tweede punt- tweede geval , het tweede is een moeizamer verhaal, daar is de invloed die architect en stedenbouwkundige kunnen uitoefenen op het gedrag minder duidelijk. Op het tweede punt - gezinsstructureel-bestendigheid én -nieuwperspectief-biedend – spelen sociale en culturele factoren een doorslaggevende rol. Allereerst is de bevolking van Nederland is nu eenmaal niet de meest ontvankelijke waar het gaat om dit soort vaak als te collectief en bovendien ook nog van buiten gestuurd gevoelde denkbeelden [*buiten* de eigen buurt, de eigen sociale groep, de eigen familie, ja zelfs het eigen gezin. Vooral dat laatste - het eigen gezin - is hier belangrijker dan waar ook. Heerst hier immers niet het familieverband van het zogeheten 'absolute kerngezin' zoals we dat in het culturele Noordzee-domein, ja eigenlijk in de hele angelsaksische wereld kennen? - in ieder geval wèl in de ogen van menig Frans antropoloog, om te beginnen in de ogen van de 19^e-eeuwse mijnbouwingenieur én socioloog Frederic le Play [8] . Geïnspireerd door het utopisch socialisme van Saint Simon, tijdens Frankrijks Tweede Keizerrijk op het schild geheven door de kleine Napoleon, is deze Le Play hij in het verband van dit artikel bij uitstek en onvermijdelijk relevant als de geestelijk vader van een classificatie van pre-industriële familiestructuren. Zijn Europa-centrisme is onmiskenbaar en is daarom ook veelvuldig bekritiseerd terwijl er tegelijk door menigeen dankbaar gebruik van is gemaakt van met name van zijn familieclassificatie. Tot die 'menigeen' behoort ook Frankrijks immer scherpzinnige maar zeker niet onomstreden demograaf, antropoloog en historicus Emmanuel Todd [8] . In de visie van zowel Le Play als Todd klinken de universele pretenties van de Franse Revolutie door een van zijn centrale beginselen door : de Gelijkheid en Broederschap. En ja, dan kan het natuurlijk niet anders dat de familie-structurele navel van het Heelal gesitueerd moet worden in de Franse hoofdstad met bijbehorend diens Île-de-France en daaromheen in concentrische cirkels de cuesta-heuvelruggen, resultaat van de afzetten van o.m. Jura- en Krijt-zee. Te samen vormen zij Het Bekken van Parijs. De familiestructuur die bij deze weldadige geologische navel-met-buik hoort is die van het egalitaire kerngezin, met de nadruk op egalitair, zowel erfrechtelijk te verstaan [elk kind krijgt een gelijk aandeel van de ouderlijke erfenis > gelijkheid én broederschap] als gaandeweg ook in breder maatschappelijk, en politiek verband, met De Franse Revolutie als ideale universele samenlevingsvorm, alles en overal geldig. Egalitair om het verschil duidelijk te maken kunnen met het gedegeneerde broertje, de familiestructuur van het 'absolute kerngezin' ten noorden van Het Bekken, om te beginnen daar in het land - wat heet - der Bataven, op Het Aanslibsel der Franse en Duitse Rivieren, waar men totaal onverschillig staat tegenover welke vorm van ongelijkheid dan ook, hoe laakbaar ook veel of weinig, erfrechtelijk dan wel

maatschappelijk en politiek. Ach, *so what?* – dat is de zienswijze van die Franse geboorneerde antropologen - zo zal menig lezer dezès schouderophalend repliceren. Maar dat men in Nederland destijds in de jaren na de oorlog lange tijd ,tot aan de culturele revolutie van de jaren 60/70, eigenlijk stiekem helemaal niet zo zeker was van de kracht van zijn ‘eigen’ kerngezin en van de ondeugdelijkheid van de Franse familie-classificatie blijkt her en der, óók onder uitgesproken pleitbezorgers van de moderniteit in samenleving en volkshuisvesting, waaronder de sociologen Sj. Groenman en J.J. van Doorn, waar de laatste in zijn felle pleidooien voor het door hen bejubelde ‘sterke’ kerngezin hun verdrongen twijfels hieromtrent probeerde te overschreeuwen, en wel de volgende trant: *“De moderne samenleving was niet langer de besloten samenleving van weleer , maar was open geworden. Om de gevaren van sociale en mentale ontwrichting het hoofd te kunnen bieden, diende het gezin versterkt te worden, zo was in deze tijd een veel voorkomende gedachte. Kende de plattelandsgemeenschap een open gezin in een gesloten gemeenschap met een vaststaand patroon van normen en waarden, de moderne samenleving met zijn veelheid en vlottendheid van normen en waarden, kansen en bedreigingen zou alleen het sterke en gesloten gezin zich met succes kunnen handhaven”* [9]. Maar hoe dan? Het klinkt allemaal heel erg als een wanhopige bezweringsformule.

Om de wanhoop echt te kunnen overwinnen moeten we de gewraakte krimpbeesten bij de naam te durven noemen. Twee beesten kruisen hier ons pad.

Het *eerste* beest is de meest praktische van de twee en betreft de *schaal waarmee en de richting waarin waar de afkoppeling van de netwerken op de lange termijn aangepakt moet gaan worden*. Dat kan uitlopen op de afkoppeling van complete stadsdelen. Door de afkoppelingsagenda daarbij bovendien een klimaatadaptieve switch te geven door *nu al* in toekomstige waterstaatkundig precare zones selectief te slopen en op andere onaangetaast veilige zones te verdichten worden opnieuw veel extra kosten bespaard en wint het hele stedenbouwkundige weefsel aan zowel logistieke als ecologische weer- en duurzaamheid. Geen geringe opgaven, maar de benodigde werktuigen en vaardigheden zijn ruimschoots aanwezig in onze gereedschapskist en cv’s.

Het *tweede* beest raakt aan veel fundamentele vraagstukken, betreft de *gezins-structurele bestendigheid* ten overstaan van de demografische krimp in de verdere toekomst. Een ontwikkeling in die richting zou nu al heel goed gefaciliteerd kunnen worden door het wetsontwerp voor meer-dan2-oudergezinnen van Lisa Westerveld van GroenLinks/PvdA, thans Progressief Nederland [6], alsnog aan te nemen! Initiatieven als deze bieden openingen voor ontwikkelingen in de breedte voor nieuwe familiestructuren waarbij naast biologische stamverwantschap ook keuzeverwantschap, waaronder ziels- en geestverwantschap én verwantschap op seksuele voorkeuren een rol kunnen spelen, alles tevens geheel LjHBTIQ+-proof dus. Ach ironie der geschiedenis - zo zouden de door Goethe zo gekoesterde maar tegelijk daarmee tevens door hem potentieel als fataal beschreven *Wahlverwandschaften* misschien alsnog een serieuze grotemensen-plek gegund kunnen worden in officieel beleid. Dat zou hem als *Geheimrat* in dienst van de hertog van van Sachsen-Weimar-Eisenach in *ieder* geval nooit gelukt zijn...

Bij dit alles stuiten we onvermijdelijk op de noodzaak een beduidend meer omvattende visie op mogelijke alternatieven voor kapitalisme te ontwikkelen. Een belangrijk bestanddeel daarvan zou in dit verband de ontwikkeling van een linkse gezinspolitiek moeten zijn, waarbij het gezin niet zoals heden ten dage het geval is een privé-aangelegenheid is maar als onderdeel van collectieve arrangementen functioneert onder auspiciën van openbaar interactief-democratisch bestuur. In die richting denkt ook geschiedkundige Lotte Houwink ten Cate in haar bevlogen maar tegelijk tamelijk nuchtere essay *De mythe van het gezin* [10]. Een positieve verwijzing naar in praktische zin verwante, maar dan vooral statelijk georganiseerde arrangementen in het Midden- Oost-Europa van vóór de Val van de Muur is te vinden bij ethnograaf Kristen R. Ghodsee in haar kostelijke maar steeds

wél in een serieuze ondertoon geschreven ***Waarom vrouwen betere seks hebben onder het socialisme*** [11].

Een linkse gezinspolitiek vormt - zoals hierboven al gezegd is - op haar beurt een onmisbaar onderdeel van een nader te ontwikkelen beduidend meer omvattende visie op mogelijke alternatieven voor het kapitalisme; contouren in die richting schetsen we hieronder, ook te vinden in de staart van het hoofdartikel van het winter-kwartaaljournaal 2023/2024:

>Het alternatief voor kapitalisme in drie hoofdlijnen appels en peren - naar een duurzame democratische planeconomie van onderop

In het kapitalisme gaat het uiteindelijk niet om het spel maar om de - gelijksoortige - knikkers (als ruilmiddel: het geld) en dan natuurlijk vooral om de kwantiteit daarvan - die bepaalt het comfort, vrijheid en de status van de individuele eigenaar. In een ecologisch en sociaal duurzame economie worden beslissingen over niet alleen kwantiteit maar vooral ook kwaliteit (appels en peren) genomen in democratisch overleg van onderop, waarin de werking van de markt op zijn minst dusdanig sterk wordt terug gedrongen om een te grote sociale ongelijkheid beslissend tegen te kunnen gaan kunnen gaan en winstmaximalisatie als motor die leidt tot voor economische groeiobsessie met succes blijvend te kunnen uitbannen. Een productiewijze die niet alleen in staat is om beslissingen te nemen om dingen te produceren maar ook dingen bewust NIET te produceren.

>Van Wüstungen en Verwantschaften

bouwstenen voor een ecologisch en maatschappelijk duurzame demografie, economie en ruimtelijke ordening

Dan gaat het om een mensheid die bereid en in staat is ook ruimtelijk, zowel geografisch als hydrografisch, te krimpen om zo de nodige ruimte te kunnen maken voor de natuur. Om afscheid te kunnen nemen van de demografische groeiobsessie. Een mensheid die de kunst verstaat om de eigen geliefde woonstee desnoods op te geven, de kunst verstaat zijn eigen *Wüstungen* [8] niet alleen te ontwerpen maar ook daadwerkelijk uit te voeren, een en ander als eerbetoon voor de nomade in ons. Een ander veronderstelt dan wel een maatschappij waarin meer dan alleen louter een evenwicht bestaat tussen *Gemeinschaft* en *Gesellschaft* [9], maar ook en vóór alles een symbiose - niet door nostalgisch lafhartig terug te vluchten in *miensskip* en nabuurschap, maar door zowel *Wahl* (persoonlijke voorkeur) als *Verwantschaft* (biologische familie[-relatie] en daarmee verbonden traditionele moraal) [10] met nieuwe betekenissen te laden door de tweede transgenerationeel te verlengen/- diepen en interfamiliaal te verbreden en de eerste behalve persoonlijk-individueel vooral ook collectief-maatschappelijk - dus *gesellschaftlich* - verrijken en te vernieuwen en daarvan uitdrukkelijk publiek kond te doen, zodat een en ander onderdeel van vruchtbare maatschappelijke gedachtenuitwisseling kan worden.

>Als tegenspel tegen centralisme en globalisme

eerherstel van de autarkie binnen een nieuwe economische en ruimtelijke wereldorde

Om te voorkomen dat een democratische planeconomie van onderop in de praktijk op een dode letter uitdraait is het zaak dat de autarkie in ere hersteld wordt. Als politiek-economisch deelprincipe, een onmisbaar tegenwicht tegen vaak even bedenkelijke als schijnbaar onuitroeibare centraliserings- en globaliseringstendensen. En ook en niet in het minst om heel pragmatische redenen, en wel om zo niet geheel afhankelijk te worden van hedendaagse grootschalige, vaak op de meest onverwachte

momenten heel kwetsbaar gebleken netwerken. Alsook als mentale categorie , als eerbetoon aan de staat van zijn van de heremiet , natuurlijk niet in de eerste plaats geografische zin, maar in figuurlijke, en niet als een op en in zichzelf staande figuur, maar steeds in relatie met niet alleen de eigen soort, maar de héle natuur. Mogelijk als periodiek ritueel met materiële onthouding gecombineerd met juist de nodige hulp aan mens én natuur. Hulp aan alle levensvormen die op de rode lijst staan en daar binnenkort op terecht dreigen te komen...

Op de noodzaak van een linkse gezinspolitiek komen we in deze en de volgende jaargang van de site – die van 2026 en 2027 – nader terug.

5

VOOR-AANKONDIGING

Verschijnt in het zomerkwartaal 2026 VAN WWW.DUBBELKRIMP.NL

EUROPA ZAL INCLUSIEF ZIJN OF HET ZAL NIET ZIJN

Krimp in dit geval in de vorm en de zin van INKEER gepaard gaande met de nodige excuses uit te spreken door NW Europa voor zijn medeplichtigheid aan de neoliberale shocktherapie die na de Val van De Muur door de VS werd toegepast op de sociale economie van Midden- en Oost-Europa.

Excuses zijn ook op zijn plaats van de zijde van de EU over hoe de unie barbertje Griekenland liet hangen tijdens de Euro-crisis

EERHERSTEL VAN DE SOCIALE INCLUSIE IN MIDDEN-, OOST- EN ZUID-EUROPA

6

VOOR-AANKONDIGING

Verschijnt in het herfstkwartaal 2026 VAN WWW.DUBBELKRIMP.NL

VAN EEN DENKBEELDIGE REIS DOOR **HET EUROPA VAN DE KRIMP**

VIA

Bekken & aanslibsel

Drie Duitse Stapstenen

&

Het verste en diepste oosten binnen de EU

NOTEN

[1] Onderstaand schema “Basisprogramma 3Krimp [op wereldschaal]” heeft als basis gediend voor het *Manifest: Krimp-uitdaging Europa*

Basisprogramma 3Krimp [op wereldschaal]

DRIEVOUDIGE KRIMP ALS OPGAVE EN HAALBARE TREND

1

Krimp van de omvang van de bevolking

Vertraagde geleidelijke krimp, inzettend met geprognosticeerde krimp*kantelpunt* rond 2060-2070

Onder een zo menselijk mogelijke en een tegelijk zo strikt mogelijke interactief democratische controle

Voor zover dat überhaupt reëel is

En waar fluctuaties opportuun zijn met zeer geleidelijk verlopende overgangen

2

Krimp van het door de homo *non sapiens* nu helaas nog wel vrij te exploiteren oppervlakte aan land- én zeebodems

Versnelde krimp

Onder **extra** strikte interactief democratische controle

3

Krimp van het Kapitaal

GELD is door de homo sapiens gecreëerde abstracte rijkdom.

KAPITAAL is door de homo *non sapiens* vergiftigde abstracte rijkdom

Particulier kapitaal , zowel **Anglo-Amerikaans [shareholders-]** als **Rijnlands [stakeholders-]**

Versnelde maar in tempo fluctuerende krimp’

Onder deels **extra strikte** controle

Collectief, [statelijk dan wel coöperatief] kapitaal , op globaal, continentale, regionaatiestatelijke en coöperatieve schaal

Onder interactief democratische controle

[2] Zie hierover o.m.; = Floris van Straaten, *De wereldbevolking slinkt en vergrijsst nog sneller dan gedacht en ‘de gevolgen zullen enorm zijn’* In: NRC/HB 1 februari 2021 Zie link: <https://www.nrc.nl/nieuws/2021/02/01/->

[a4030026](#) en eerdere studies die in een zelfde richting wijzen, zoals het boek van de Canadese onderzoekers Darrell Bricker en Joh Ibbitson, **Empty planet -The shock of global population decline Londen** [Uitg. Robinson] 2019 en soortgelijke onderzoeken, aangehaald in het artikel **Global Population Decline & de EU 7 als het nieuwe Europa** Zie link: <http://www.dubbelkrimp.nl/downloads/zomer-2019/RedactioneelZomer2019.pdf>

[3] Over het concept van 'Planeet Aqua' zie: Jeremery Rifkin, **Planet Aqua - Rethinking Our Home in the Universe Cambridge [Polity Press] 2024**

[4] Zo genereert de groei van de opwekking van nieuwe energie de groei van de productie van oude vormen van energie, zodat er van een werkelijke energietransitie geen sprake is. Zie hierover ook: Jean Baptiste Fressoz, **More and More and More An All -Consuming History Londen** [Pinguin Books] 2024, zie ook een interview met deze Fressoz, een Franse wetenschapshistoricus: Laura Bergshoef, **'Denken dat de opkomst van schone energiebronnen genoeg is om het klimaat te helpen, is naïef'** In: **NRC** 10 november 2025; zie link:

[5] Naar het robuust klinkende begrip *Wüstungen* is veel onderzoek gedaan door de Duitse agrarisch historicus Wilhelm Abel, zie o.m. diens **Die Wüstungen des ausgehenden Mittelalters** Stuttgart [Fischer] 1955(2). Nederlandse *Wüstungen* werden onderzocht door o.m. Johannes (Hans) Renes in diens **Wüstungsprozesse in den Niederlanden zwischen 1000 und 1800** In: Klaus Fehn e.a.. **Siedlungsforschung – Archäologie, Geschichte, Geographie** Band 12 Bonn [Verlag für Siedlungsforschung] 1994, blz. 201-233. link: <https://www.kulturlandschaft.org/publikationen/siedlungsforschung/sf12-1994.pdf>

[6] Voor de reportage bij **Nieuwsuur** op 26 juli 2023 [o.m. met Lisa Westerveld [toen GL/PvdA ,nu Progressief Nederland] in discussie met Stephan van Baerle van DENK overmeerouderschap] zie deze link: <https://nos.nl/nieuwsuur/video/2484229-gezinnen-met-drie-of-vier-ouders-willen-erkenning>

[7] Interessant in dit verband is een proefschrift dat verscheen in 2012 – dus nà de invoering van de WMO maar vóór de overheveling van wettelijke taken die tot dan toe tot de bevoegdheden van het Rijk behoorden naar die van de gemeenten, waaronder de WMO - waarin onderzocht werd Hoe de WMO in de praktijk op essentiële punten uitpakte, met - ook toen al! - o.m. de mantelzorg als knelpunt, zie: Maria Vreugdenhil, **Nederland participatieland? De ambitie van de Wet maatschappelijke ondersteuning [Wmo] en de praktijk in buurten mantelzorgrelaties en kerken** Amsterdam [Vossiuspress UvA/ Amsterdam University Press] 2012; ZIE LINK: https://books.google.nl/books?hl=nl&lr=&id=ighBn81xKoAC&oi=fnd&pg=PA1&dq=geschiedenis+wet+maatschappelijke+ondersteuning+2007&ots=NoC0tYpWi8&sig=V4Yl4Op6AnmtkElcmbxWFIZQ_tc#v=onepage&q&f=false

[8] Over de visie van zowel Le Play en Todd over familiestructuren in relatie met sociale structuren is het nodige vinden in: Emmanuel Todd, **The Explanation of Ideology - Family Structures and Social Systems** Oxford [Basil Blackwell Ltd] 1985

[9] De woorden van Van Doorn hier geparafraseerd door: Steven van Schuppen, **Onland en Geestgrond – Het mentale landschap in de ruimtelijke orde van de Lage Landen** Amsterdam [Uitgeverij SUN] 2007; hoofdstuk: **IJmond - de stad die niet doorging** [blz. 94 – 137]; citaat blz. 119

[10] Lotte Houwink ten Cate, **De mythe van het gezin** Amsterdammer [uitgeverij Pluim i.s.m. De Groene Amsterdammer] 2024

[11] Kirsten R. Ghodsee, **Waarom vrouwen betere seks hebben onder het socialisme** Berchem[EPO] 2019